

Rapport eindevaluatie SOS cursus voor de forensische zorg

FPC Dr. S. van Mesdag & Gevangenzorg Nederland

Tekening van een deelnemer aan de SOS cursus (geplaatst met zijn toestemming).

Door:

Dr. M. van Denderen, senior onderzoeker, criminoloog, FPC Dr. S. van Mesdag

Prof. Mr. Dr. M.J.F. van der Wolf, jurist en psycholoog, Rijksuniversiteit Groningen en
Universiteit Leiden

R. Doedel, sociotherapeut en onderzoeksmedewerker, FPC Dr. S. van Mesdag

A. den Boer, coördinator herstelrechtprogramma's, Gevangenzorg Nederland

Maart 2022

Samenvatting

Tussen 2019 en 2021 heeft de FPC Dr. S. van Mesdag (hierna Van Mesdag) samen met Gevangenzorg Nederland de cursus Spreken over Slachtoffers, Schuld en Samenleving (SOS) gegeven aan tbs patiënten. Het is de eerste keer dat de SOS Cursus aan tbs patiënten wordt gegeven. In de pilot hebben we twee groepscursussen gegeven (met in totaal 14 patiënten) en drie keer de individuele variant van de cursus gegeven. De cursus bestaat uit 8 sessies van 2 uur, en behandelt thema's als 'herstel', 'verantwoordelijkheid' en dader-slachtoffer-bemiddeling. De cursus is geëvalueerd middels gesprekken met patiënten en de trainers die de cursus geven. De resultaten zijn gevarieerd: sommige patiënten benoemen dat ze iets van de cursus hebben geleerd, bijvoorbeeld over de invloed van hun delict op het slachtoffer en diens netwerk. Andere patiënten geven dat minder duidelijk aan. Dat hangt waarschijnlijk samen met hun (verstandelijke) beperkingen, mate van probleeminzicht en psychische problematiek. De samenwerking tussen Gevangenzorg en de Van Mesdag was positief. Het samenwerken behelst onder andere het maken van afspraken over wie waarvoor verantwoordelijk is, inbedding van de cursus in de behandeling en vertrouwelijkheid in de cursus. De Mesdag is positief over de cursus. Na afronding van de pilot is de cursus nu onderdeel van het vaste behandelaanbod.

Inhoudsopgave

1. Aanleiding tot de pilot.....	5
2. De SOS Cursus	6
2.1 Inhoud van de cursus.....	6
2.2 Hoe is de cursus opgebouwd?	6
2.3 Welke werkvormen worden gebruikt?	7
2.4 Wie geven de cursus?.....	8
2.5 Voor welke patiënten is de cursus geschikt?.....	9
2.6 Aanpassing van het materiaal naar de forensische setting	10
3. Ervaringen van de trainers die de SOS Cursus geven	10
3.1 Ervaringen van personeelsleden van de Van Mesdag	10
3.2 Ervaringen van Gevangenzorg Nederland	12
4. Praktische punten.....	13
4.1 Vertrouwelijkheid en privacy.....	13
4.2 Praktische voorbereidingen.....	14
4.3 Trainen van het personeel en vrijwilligers	14
4.4 Samenwerking tussen de Van Mesdag en Gevangenzorg Nederland	14
5. Ervaring van deelnemende patiënten	15
5.1 Opzet van het onderzoek	15
5.2 Resultaten	15
6. Conclusie	16

Voorwoord

Tussen 2019 en 2021 heeft de FPC Dr. S. van Mesdag (hierna Van Mesdag) samen met Gevangenzorg Nederland de cursus Spreken over Slachtoffers, Schuld en Samenleving (SOS) gegeven aan tbs patiënten. Het is de eerste keer dat de SOS Cursus aan tbs patiënten wordt gegeven. In dit rapport beschrijven we op verzoek van, en samen met, Gevangenzorg Nederland onze ervaringen met de cursus. We beschrijven onze ervaringen met de cursus, de praktische punten waar een instelling rekening mee dient te houden bij het geven van deze cursus, en de ervaring van patiënten met de cursus.

1. Aanleiding tot de pilot

In de Van Mesdag staat sinds een paar jaar het onderwerp slachtofferbewust werken specifiek op de agenda. Zo is er in samenwerking met de Van der Hoevenkliniek in 2019 een handreiking Slachtofferbewust werken voor forensisch systeemwerkers ontwikkeld¹. In het verlengde daarvan rees de behoefte om ook in de behandeling van forensische patiënten meer aandacht te besteden aan slachtofferbewustzijn. Tot op heden ging er vooral aandacht uit naar herstelcontacten tussen patiënten en hun eigen slachtoffers of het eigen netwerk, maar minder in algemene zin. In de behandeling gaat het veel over delictpreventie en risicomanagement. Op het thema slachtofferbewustzijn was ons inziens nog groei te behalen. Van daaruit ontstond de behoefte om in de behandeling op een meer algemene manier patiënten bewuster te maken van de impact van hun daad op slachtoffers en hun omgeving en mogelijkheden van (zelf) herstel.

Vanuit deze behoefte heeft de Van Mesdag contact gezocht met Gevangenzorg Nederland. Zij geven al langere tijd met succes de cursus Spreken over Slachtoffers, Schuld en Samenleving (SOS) in gevangnissen. De Van Mesdag heeft samen met Gevangenzorg de SOS Cursus aangepast voor de forensische zorg (zie verder paragraaf 2.6). De SOS Cursus is een cursus die zich richt op het slachtofferbewustzijn en herstel.

De Mesdag en Gevangenzorg Nederland zijn samen een pilot gestart om de SOS Cursus in de Van Mesdag te geven. In de pilot hebben we twee groepscursussen gegeven, met in totaal 14 patiënten, en drie keer de individuele variant van de cursus gegeven. Het is daarmee de eerste keer dat de SOS cursus aan tbs patiënten (afhankelijk van de context van de zin worden ze hierna ook 'deelnemers' genoemd) wordt gegeven.

“VREEMD GENOEG LIJKT ER IN DE BEHANDELING WEINIG AANDACHT VOOR THEMA’S ALS JEZELF VERGEVEN EN JE MAG ER ZIJN. DAAROM IS HET MOOI DAT DAT ER HIER WEL IS.”
QUOTE VAN EEN MEDEWERKER VAN DE VAN MESDAG DIE DE SOS CURSUS HEEFT GEGEVEN

¹ Van Denderen, Versteegen, de Vogel & Feringa, 2019. Beschikbaar via <https://kfz.nl/resultaten/call-2016-60>

2. De SOS Cursus

2.1 Inhoud van de cursus

De SOS Cursus is een herstelrecht-cursus. Dit betekent dat in de cursus wordt besproken wie er allemaal gevolgen ondervinden van een delict, zoals het slachtoffer, de dader, de familie van beiden en de samenleving. Vervolgens wordt gekeken hoe je als dader verantwoordelijkheid kunt nemen en of er mogelijkheden zijn om de schade die ontstaan is te herstellen. Thema's die tijdens de cursus aan de orde komen zijn onder andere verantwoordelijkheid, herstel, vergeving en ontmoeting met een slachtoffer (niet het eigen slachtoffer van de deelnemer).

2.2 Hoe is de cursus opgebouwd?

De groepscursus bestaat uit 8 sessies van 2 uur. De groepsgrootte is maximaal 8 deelnemers. Er is een bewuste opbouw in het materiaal. In eerste instantie wordt meer gefocust op de gevolgen van delicten in het algemeen en wordt ook gekeken naar ervaringen die

het leven van de deelnemer zelf hebben beïnvloed. In de vierde sessie komt een slachtoffer op bezoek in de gevangenis of de tbs kliniek. Hij of zij vertelt welke impact het ondergaan van een delict op zijn/haar leven heeft gehad. Deelnemers kunnen het slachtoffer vragen stellen. De werking hiervan kan zowel voor deelnemer als slachtoffer herstellend zijn. Naarmate de cursus vordert wordt meer ingezoomd op de situatie van het eigen delict en het eigen slachtoffer. Er wordt gesproken over de vraag of de deelnemer stappen kan zetten die herstel opleveren, zoals bijvoorbeeld, indien mogelijk, een bemiddelingsgesprek via Perspectief Herstelbemiddeling of de maatschappelijk werker.

Iedere sessie bestaat uit een plenair gedeelte, met daarin afwisselende werkvormen en theorie. Daarnaast gaat de groep tijdens iedere sessie 2 maal in kleinere vaste gespreksgroepen uiteen, om persoonlijke gespreksvragen te bespreken. In zo'n gespreksgroepje zitten 2 a 3 deelnemers. In de setting van de Mesdag is ervoor gekozen om bij ieder groepje een medewerker en een vrijwilligers als gespreksleider aan te stellen.

“WE ZIJN NU AAN HET DOEN WAAR HET OM
DRAAIT.” [Medewerker van de Van Mesdag]

2.2.1 De individuele variant

Naast de groepscursus is er ook een individuele cursusvariant. In de Van Mesdag is met beide varianten ervaring opgedaan. Beide cursussen hebben in grote lijnen dezelfde inhoud. Een belangrijk verschil is dat in de groepscursus een (niet-gerelateerd) slachtoffer zijn/haar verhaal komt vertellen aan de groep en in een individuele cursus niet.

Een voordeel van de individuele variant is dat de inhoud beter kan worden afgestemd op het niveau en leefwereld van het individu. Ook zijn er minder prikkels voor de deelnemer dan in groepsverband. De individuele cursus bestaat ook uit 8 sessies, van ongeveer 1 uur en 1 kwartier met tussendoor een pauze. Tijdens de vierde sessie wordt geen slachtoffer uitgenodigd, maar wel een slachtofferfilm gekeken. Eventuele vragen van de deelnemers aan het slachtoffer kunnen via Gevangenzorg aan haar worden gesteld. De individuele variant wordt ook door twee personen gegeven, één vrijwilliger van Gevangenzorg en één medewerker van de Van Mesdag.

2.3 Welke werkvormen worden gebruikt?

Tijdens de cursus wordt gebruikt gemaakt van verschillende werkvormen, die elkaar gedurende een sessie afwisselen. Tegelijkertijd zijn bepaalde werkvormen ook iedere

sessie repeterend, zodat deelnemers vertrouwd raken met de werkvormen. Tijdens de sessie wordt gebruikt gemaakt van filmpjes met daders en slachtoffer die vertellen over het delict of de gevolgen ervan, theorie, gespreksgroepjes, ijsbrekers, emoticons, visuele voorbeelden en creatieve materialen. Na iedere sessie maakt de deelnemer huiswerk in een eigen werkboek, hierbij wordt hij indien nodig ondersteunt door zijn mentor.

2.4 Wie geeft de cursus?

In gevangenenissen wordt de SOS Cursus gegeven door team dat doorgaans enkel uit vrijwilligers bestaat. De inzet van vrijwilligers is onderdeel van de visie en methodiek van de cursus.

In de Van Mesdag is er voor gekozen om een team samen te stellen dat zowel bestaat uit vrijwilligers als medewerkers van kliniek. Belangrijkste redenen om de cursus niet alleen door vrijwilligers van Gevangenezorg te laten geven zijn veiligheid en de inbedding in de behandeling.

De personeelsleden van de Van Mesdag hadden verschillende achtergronden, zoals een psychiater, een sociotherapeut en beeldend therapeut. We hebben er specifiek voor gekozen om de cursus te geven met personeel van verschillende disciplines, en de cursus niet specifiek onder te brengen bij een bepaalde discipline. Dit past bij de filosofie van de cursus, waarbij de houding van de betreffende medewerker belangrijker is dan zijn of haar scholingsachtergrond.

De vrijwilligers van Gevangenezorg worden ondersteunt door professionals van Gevangenezorg. Vrijwilligers “brengen de samenleving binnen”, doordat tbs patiënten naast hulpverleners weinig mensen uit de maatschappij zien. Door de inzet van vrijwilligers in de cursus gaan ‘samenleving’ en deelnemer met elkaar in gesprek over de gevolgen een delict.

Ieder gespreksgroepje werd geleid door een vrijwilliger en een medewerker. De laagdrempelige open insteek van de vrijwilliger en de kennis van de professional met betrekking tot veiligheid en de psychische problematiek van de specifieke deelnemers, bleken aanvullend te zijn en ook leerzaam voor beide partijen.

Rolverdeling

De groepscursus werd gegeven door drie vrijwilligers van Gevangenezorg en twee medewerkers van de Van Mesdag. In de cursus hebben zij verschillende rollen: er is een

cursusleider die de algehele leiding over de bijeenkomsten heeft en het plenaire gedeelte leidt. Daarnaast zijn er vier gespreksleiders, die actief bijdragen in het plenaire gedeelte en de leiding hebben over de gespreksgroepjes.

Als de groep deelnemers uiteen gaat in kleine groepjes, dan zit daar één vrijwilliger van Gevangenzorg bij en één personeelslid.

2.5 Voor welke patiënten is de cursus geschikt?

Deelname aan de SOS Cursus stond tijdens de pilot vrij voor alle patiënten, ongeacht hun type delict of stoornis. We hebben wel de volgende exclusiecriteria gebruikt:

- Een patiënt is de Nederlandse taal niet machtig.
- Een patiënt is acuut psychotisch of anderszins in de war of onder invloed van middelen waardoor hij niet in staat is deel te nemen aan het groepsproces.
- Patiënten die op sociaal-emotioneel en/of cognitief niveau dermate laag niveau functioneren dat ze niet in staat zijn te begrijpen wat er gebeurt tijdens de SOS cursus, zijn daardoor niet in staat deel te nemen aan het groepsproces.
- Patiënten die niet wilsbekwaam zijn.
- Patiënten waarvan wordt ingeschat dat deelname aan de cursus een te groot veiligheidsrisico geeft voor hemzelf of voor andere deelnemers.

Patiënten met een dermate laag IQ en/of sociaal/emotioneel niveau waarvan werd ingeschat dat ze (het tempo in) de groep niet bij zouden kunnen houden, hebben de individuele variant gevolgd. In paragraaf 3.1 staat hier meer informatie over. We raden aan dat andere klinieken per patiënt een afweging maken welk type cursus het meest passend is.

2.6 Aanpassing van het materiaal naar de forensische setting

Voor de toepassing van de cursus in de forensische setting is het materiaal van de SOS Cursus aangepast. Zo is er gekeken naar de bewoording die wordt gebruikt, zoals 'patiënt' in plaats van 'gevangene' en 'verblijf' in plaats van 'cel'. Ook heeft de rol van de psychische problematiek een plek gekregen, bijvoorbeeld ten aanzien van verantwoordelijkheid en is kritisch gekeken naar het niveau van de cursus. Een groot deel van de patiënten in de Van Mesdag heeft een beneden gemiddeld intelligentieniveau, waardoor het van belang was bepaalde uitleg en oefeningen aan te passen om zo goed mogelijk bij de deelnemers aan te kunnen sluiten.

3. Ervaringen van de trainers die de SOS Cursus geven

3.1 Ervaringen van personeelsleden van de Van Mesdag

Een meer gelijkwaardige houding

De manier waarop de cursus wordt gegeven onderscheidt de cursus van het bekende aanbod in een TBS kliniek. Het geven van de cursus veronderstelt een meer gelijkwaardige houding met de patiënten. Als gespreksleider draai je net als de deelnemer(s) mee in de cursus. Dit houdt in dat de gespreksleiders ook huiswerk maken en persoonlijke zaken delen in de gesprekken. Deze houding van de gespreksleiders

zorgt voor (meer) gelijkwaardigheid in de groep en lijkt voor patiënten ook prettig te werken. Voor personeel van de kliniek kan het wennen zijn om deze andere houding aan te nemen. Voor de deelnemers van de cursus kan het ook wennen zijn om personeelsleden in een andere rol te zien.

Aanwinst wat betreft gespreksonderwerpen

Tijdens de SOS Cursus komen onderwerpen aan bod die tijdens de behandeling in de TBS (nog) weinig worden besproken. Zo wordt er tijdens de cursus aandacht besteed aan vergeving en herstel, terwijl de nadruk in de behandeling vaak ligt op verminderen en voorkomen van delict gedrag. We vinden het een meerwaarde dat de onderwerpen die worden besproken in de cursus een meer prominente plek krijgen in de behandeling van tbs-patiënten. Ook meerdere mentoren (sociotherapeuten) van patiënten geven aan dat zij nu andere gesprekken hebben met hun mentor-patiënten en vinden dit een positieve aanvulling.

Het is prettig dat de cursus algemeen begint. In de cursus kijken de deelnemers naar filmpjes van daders en slachtoffers die over hun delict of ervaring vertellen. Met de deelnemers praat je eerst over de mensen die je in filmpjes ziet, en niet over je eigen delict. Tijdens deze sessies kun je een vertrouwensband met de deelnemers opbouwen. Vervolgens worden de deelnemers tijdens latere sessies uitgenodigd meer persoonlijke zaken te delen. De deelnemer worden er overigens in vrijgelaten of ze dat willen of niet. Vrijwel alle deelnemers vertelden zelf over hun delict en deelden regelmatig hun emoties.

De inzet van de vrijwilligers van Gevangenzorg werkt zeer prettig. Zij brengen tijdens de cursus 'het buiten naar binnen' en door hun frisse blik brengen zij meer diepgang in de gesprekken.

Keuze tussen de groepscursus of de individuele variant

In de pilot is de cursus zowel in de groep als individueel gegeven. De ervaring is dat in een groep deelnemers elkaar ondersteunen en samen voor verdieping in de materie zorgen. Bij SOS-individueel kon er naar de deelnemer gekeken worden en zo nodig het materiaal op zijn behoefte aangepast worden. Op deze

manier kon zowel in de groep als individueel zo optimaal mogelijk worden geleerd door de deelnemers.

Sommige deelnemers vonden het minder prettig om met patiënten met een zedendelict in een groep te zitten. We hebben de zedenpatiënten wel in een groep gezet (het waren er een aantal in dezelfde groep, met patiënten met een ander delict). Dat ging goed. Bij het samenstellen van de sub groepjes dien je rekening te houden met welke type patiënten wel of niet bij elkaar kan.

Overwegingen van de kliniek om een patiënt de individuele variant te laten volgen in plaats van de groep waren gebaseerd op:

- Groepsongeschiktheid
- Een gevaar voor zichzelf of voor anderen.
- De wens van de patiënt.
- IQ en/of sociaal emotioneel ontwikkelingsniveau.

We raadden andere klinieken aan om per patiënt in te schatten wat het meest passend is, de groepsvariant of de individuele variant.

Over het geven van de individuele cursus met twee personen aan een deelnemer die licht verstandelijk beperkt is zegt een medewerker van de Van Mesdag het volgende:

“ALS IK DACHT DAT IETS NOG LASTIG WAS VOOR DEELNEMER, STELDE ZE VERHELDERENDE VRAGEN AAN DE VRIJWILLIGER: BEDOELDE JE NET TE ZEGGEN DAT..? HIERDOOR HAD DE DEELNEMER DE TIJD OM EVEN ‘AF TE KIJKEN’ OF IN DE GOEDE RICHTING TE GAAN DENKEN.”

3.2 Ervaringen van Gevangenzorg Nederland

Voor Gevangenzorg was het een heel nieuwe ervaring om de cursus in een TBS-setting te geven. Het vraagt van de vrijwilligers een meer bewuste houding dan binnen het gevangeniswezen. Waar bijvoorbeeld een joviale benadering van een vrijwilliger in de gevangenis vaak drempelverlagend werkt, bleek dat dat bij sommige tbs patiënten juist achterdocht opriep, of als niet wenselijk werd ervaren. De informele insteek van de vrijwilliger op andere manieren blijkt ook een kracht, waardoor mooie en persoonlijke gesprekken ontstaan. Je merkt dat deelnemers in de behandeling al nagedacht hebben over de eigen rol in het delict. Dat is een goede bedding voor een gesprek over de

impact van het delict op het slachtoffer en andere betrokkenen en of je daar als dader nog iets in kunt herstellen. Ook kampte een deel van de deelnemers juist erg met schuldgevoel, waarbij een thema als het vergeven van jezelf, ook een belangrijk gespreksonderwerp is. De samenwerking met de Mesdag verliep goed. Er was een open communicatie van beide kanten en het was prettig om samen te werken met medewerkers die met passie alle logistiek en nazorg tijdens de cursus regelden.

4. Praktische punten

4.1 Vertrouwelijkheid en privacy

Tijdens de pilot werd er niet gerapporteerd over de voortgang en gesprekken tijdens de cursus met het behandelteam. Dit werd bewust gedaan omdat vanuit de visie van Gevangenzorg de vertrouwelijkheid een belangrijk punt is. Hun ervaring vanuit de cursus met gevangenen is dat deelnemers daardoor het gevoel hebben meer te kunnen delen. Uiteraard waren deelnemers vrij om zelf dingen met hun behandelaar te delen. Daarnaast konden deelnemers personen uitnodigen bij de laatste sessie. Voor personeel van de Van Mesdag was dit lastig, omdat behandelaren daardoor niet wisten welke stappen of ontwikkeling hun patiënt eventueel heeft gemaakt door de cursus. Om dit tijdens de pilot zo veel mogelijk te ondervangen hebben we afgesproken dat na iedere cursus de deelnemer met zijn behandelaar en een personeelslid en/of vrijwilliger in gesprek zou gaan. Dit is echter slechts een enkele keer gebeurd. Mochten we dit structureler hebben gedaan, was de feedback vanuit de behandelaren mogelijk anders. Na afronding van de pilot heeft de Van Mesdag de cursus ingebeld in de behandeling. Beide organisaties gaan met elkaar in gesprek over het rapporteren.

De Mesdag kon vanwege de AVG wetgeving een minimale hoeveelheid aan informatie delen met de vrijwilligers van Gevangenzorg. Achternamen van deelnemer(s) werden bijvoorbeeld niet gedeeld, net als het delict en de stoornis. Wel kregen de vrijwilligers algemene bejegeninginformatie over de deelnemers te horen (wat kun je beter wel of niet doen bij deze deelnemer). Doordat de vrijwilligers geen informatie over het delict hadden stonden ze onbevooroordeeld ten opzichte van de deelnemers. Voor Gevangenzorg was het onpraktisch om niet over NAW-gegevens te beschikken, zowel bij de zorgregistratie als bij het maken van certificaten. Over een structurele oplossing wordt nu de pilot is afgerond, verder gesproken.

4.2 Praktische voorbereidingen

Er zijn enkele praktische voorbereidingen die de medewerkers van de kliniek moeten doen. Voor het organiseren van een cursus (volgens deze opzet) is nodig:

- Personele inzet, zowel voor de logistieke taken als personeel dat meedraait in het geven van de cursus. Aan één groepscursus deden twee personeelsleden mee. Aan de individuele cursus deed één personeelslid mee.
- Het reserveren van een ruimte waar de cursus wordt gegeven.
- Het aanmelden van de vrijwilligers.
- Het verzorgen van koffie en thee.
- Een beschikbare ruimte, waar ook gasten welkom zijn, tijdens de slotsessie.
- Toestemming van de beveiliging dat de cursusleider van Gevangenzorg een laptop, beamer en andere cursusmaterialen mee mag nemen in de kliniek.
- Piepers voor de vrijwilligers.

4.3 Trainen van het personeel en vrijwilligers

Zowel de personeelsleden van de Mesdag als de vrijwilligers volgen een training die verzorgd wordt door Gevangenzorg Nederland. Deze training bestaat uit een e-learningmodule van ongeveer 4 uur en een live-trainingsdag. De vrijwilligers krijgen nog extra instructie over psychische ziektebeelden, veiligheid, het leven in de kliniek, etc. Dat werd verzorgd door de kliniek. Vrijwilligers die ingezet worden hebben al ervaring met gevangenen of tbs'ers en hebben daar eerder al een andere training voor ontvangen.

4.4 Samenwerking tussen de Van Mesdag en Gevangenzorg Nederland

De SOS Cursus werd gegeven door medewerkers van de van Mesdag en vrijwilligers van Gevangenzorg. Bij de samenwerking is gebleken dat regelmatig overleg en korte lijntjes goed werken. Aandachtspunt daarbij was om goed af te spreken wie welke rol heeft (wie heeft op welk gebied de leiding of neemt beslissingen) en wat de taakverdeling is. Het organiseren van de SOS Cursus in de tbs vergt een aantal voorbereidingstaken. Zo moet er personeel getraind worden om de cursus te kunnen geven. Daarnaast moet er via de behandelaren gekeken worden welke patiënten geschikt zouden zijn en moeten deze patiënten benaderd worden. Wanneer er voor een groep voldoende deelnemers geworven zijn, moet er een samenstelling van gespreksgroepjes gemaakt worden. Daarnaast dient er afstemming te zijn tussen de

behandelaren, de personeelsleden die de cursus geven en de vrijwilligers van Gevangenzorg.

5. Ervaring van deelnemende patiënten

5.1 Opzet van het onderzoek

Van de zeventien patiënten die zijn meegenomen in dit onderzoek, hebben in totaal veertien de groepscursus gevolgd en drie SOS individueel. De patiënten zijn meerdere keren geïnterviewd over de cursus: voor de cursus, na sessie 2, sessie 4, sessie 6 en na afloop van de cursus (na sessie 8). Voorbeeldvragen zijn 'Wat wil je met deze cursus bereiken?', 'Waar heb je de afgelopen twee sessie over gesproken?' en 'Heb je er last van dat je iemand iets hebt aangedaan?'.

5.2 Resultaten

De resultaten van het onderzoek zijn wisselend. Een aantal deelnemers heeft een positieve ontwikkeling laten zien. Zo zijn er zeven deelnemers die na de cursus meer partijen konden benoemen die gevolgen hebben ondervonden van het delict, dan voor de cursus. Ook zijn er zes patiënten die hebben aangegeven dat de SOS cursus hen (deels) heeft geholpen om met de last die zij hebben van het plegen van het delict, om te gaan of het een plaats hebben kunnen geven. Vijf patiënten zeggen door de cursus anders te gaan denken en dingen anders te gaan doen wat betreft slachtofferbewustzijn. Een patiënt zei: 'Ik moet twee keer nadenken voordat ik iets doe en ik zou contact willen met het slachtoffer om excuses aan te bieden'. Eén van de deelnemers is na de cursus gestart met een traject voor herstelbemiddeling richting zijn slachtoffer. Voor andere patiënten was het soms te complex om contact met een slachtoffer te hebben. Sommige patiënten geven aan dat de cursus geen effect op hen heeft gehad. Dat beeld lijkt bevestigd te worden door hun behandelcoördinator. Vanwege de lage aantallen is het lastig om te zeggen wat voor type patiënt meer of minder van de cursus profiteert.

Wat betreft intelligentieniveau van de deelnemers waren er drie deelnemers in de groep die zwakbegaafd zijn en twee deelnemers met een licht verstandelijke beperking.

Eén van de deelnemers die zwakbegaafd is heeft van de cursus geprofiteerd door milder, en met meer compassie, naar zichzelf en zijn omstandigheden te kijken. De andere twee deelnemers lijken niet geprofiteerd te hebben van de cursus (maar ervaren er ook geen nadeel van). De twee deelnemers met een licht verstandelijke beperking hebben vanwege hun niveau de individuele variant gevolgd. Eén van hen heeft van de cursus geprofiteerd vanwege de vele visuele voorbeelden in de cursus. Bijvoorbeeld een plaatje van een ballon die bij te veel spanning knapt, of een kraantje waarbij de leiding bij teveel spanning knapt. Dit soort non-verbale, beeldende voorbeelden uit de cursus waren helpend voor hem. Na afloop van de cursus kon hij de inhoud goed navertellen en deze voorbeelden toepassen wanneer hij licht gespannen was. De andere deelnemer met een lichtverstandelijke beperking heeft er minimaal van geprofiteerd. Dat kwam door het ontbreken van ziektebesef, heb hebben van andere denkbeelden over het delict, de taalbarrière, en onvoldoende aansluiting door de mensen die de cursus gaven. Hij was wel onder de indruk van filmpjes van het slachtoffer en de cursus zette hem aan tot nadenken.

Momenteel wordt gewerkt aan een Nederlands artikel waarin de resultaten van de cursus uitgebreider worden beschreven.

6. Conclusie

In deze pilot in samenwerking met Gevangenzorg is de SOS Cursus voor het eerst in een tbs setting gegeven. De Van Mesdag is van mening dat de SOS cursus van meerwaarde is binnen een FPC. De cursus biedt aandacht voor slachtofferbewustzijn en herstel op een manier die nog niet wordt toegepast in de behandeling. Ondanks dat de resultaten van het onderzoek wisselend zijn, waren de patiënten voornamelijk positief over de cursus en zien we bij een aantal patiënten een ontwikkeling. Verder is er geconstateerd dat de SOS Cursus geschikt lijkt voor alle delict typen en stoornissen, al is voor sommige patiënten de individuele variant geschikter. Er zijn geen aanwijzingen dat voor bepaalde typen delicten of psychopathologie de cursus ongeschikt zou zijn. De individuele variant wordt nog niet structureel ingezet wegens personele inzet. Binnen de Van Mesdag wordt de SOS Cursus inmiddels onderdeel van het standaard behandel aanbod, en wordt deze één a twee keer per jaar als groepscursus aangeboden.